

О. М. Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

І. О. Кормакова, к.е.н., асистент,

<https://orcid.org/0000-0003-3237-9396>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

КОНФЛІКТИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Сьогодні економічне зростання країн неможливе осторонь світогосподарських зв'язків. А її прогрес залежить від участі в міжнародному поділі праці, ефективному і вчасному пристосуванні до викликів сьогодення. Ступінь залежності країн від зовнішньоекономічних зв'язків та зовнішньої політики, нерідко призводить до конфліктних ситуацій. Підвищення конфліктності міжнародних відносин є загрозою і дестабілізуючим фактором як для окремих сусідніх держав, так і для цілих регіонів. Актуальним стає розуміння того, які наслідки можуть виникнути в економічному плані через конфлікти між країнами. Мова йде про вплив на: товарообіг, фінансові, виробничі відносини, ВВП, туризм, урядові витрати, макроекономічні, експортно-імпорتنі показники, витрати домогосподарств, обсяг внутрішніх та зовнішніх інвестицій, показники зовнішнього боргу, національну безпеку та інше, а відтак, і на конкурентоспроможність економіки.

Мета статті – дослідження впливу міжнародних конфліктів на конкурентоспроможність економіки країни.

Методологія. Теоретичну та методологічну основи дослідження становлять фундаментальні положення міжнародної та світової економіки; формальної логістики; загальнонаукові теоретичні методи групування та узагальнення, порівняння, експертного оцінювання, що передбачає послідовний та структурний аналіз термінів і понять (при дослідженні суті та змісту поняття міжнародного конфлікту та формуванні на базі них моделі впливу міжнародних конфліктів на конкурентоспроможність економіки країни); поєднання методів історичного, системного та логіко-послідовного аналізу для оцінювання досліджуваних процесів (при класифікації причин міжнародних конфліктів); аналізу і синтезу, кількісного аналізу (при дослідженні макроекономічних

показників економіки України). Методологічною основою статті є застосування принципу єдності теорії і практики.

Результати. У статті охарактеризовано суть міжнародного конфлікту як складової міжнародних економічних відносин. Окреслено причини, які найчастіше призводять до їх виникнення. Наведено критерії і типи міжнародних конфліктів. Виявлено вплив міжнародних конфліктів на конкурентоспроможність економіки, який дозволив показати специфічні їх риси та охарактеризувати механізм узгодження інтересів держави задля недопущення та попередження міжнародних конфліктів.

Практичне значення одержаних результатів визначається їхньою актуальністю, обґрунтованістю висунутих положень та рекомендацій. Проведене дослідження створює теоретико-методологічну підставу для реалізації на рівні держави комплексного системного підходу щодо розроблених заходів, спрямованих на попередження конфліктів, стримування суперечок, управління ситуацією.

Перспективи подальших досліджень. Теоретико-методологічне обґрунтування і практичне вирішення завдань, пов'язаних з міжнародними конфліктами як елемента міжнародних відносин, а також виявлення відповідних методів задля уникнення і вирішення конфлікту.

Ключові слова: конфлікти, міжнародні відносини, економіка, країни, вплив, показники.

Кількість джерел: 20; кількість таблиць: 2; кількість рисунків: 1.

Oksana Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Inna Kormakova, Candidate of Economic Sciences,
Assistant Lecturer,
<https://orcid.org/0000-0003-3237-9396>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE, Chernivtsi

CONFLICTS IN INTERNATIONAL RELATIONS AND THEIR IMPACT ON ECONOMIC COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY

Summary

The economic growth of any country is impossible without the world economic relationships today. Its progress depends on participation in the international division of labour and efficient and timely adaptation to today's challenges. The degree of dependence of a country on foreign economic relations as well as on foreign policy often leads to conflict

situations. Increased conflict in international relations is a threat and destabilizing factor both for separate neighbouring countries and for entire regions. It is of utter importance to understand the consequences that may arise in economic terms due to conflicts between the countries. It is referred to as the impact on commodity turnover, financial and production relations, GDP, tourism, governmental costs, macroeconomic, export-import indices, household costs, foreign and domestic investment volumes, external debt indices, national security, etc., as well as on the competitiveness of the economy.

The competitiveness of the economy in the given research is considered a systemic, obligatory indicator of the efficiency of the economic well-being of the country. It is a comprehensive assessment of the economic, political, and social system of the country as a whole; an indicator of the efficiency using the economic potential. Therefore, increasing competitiveness is an extremely important task for any country.

The article characterizes the essence of the international conflict as a component of international economic relations. Key reasons, most often contributing to their occurrence, are outlined. Criteria and types of international conflicts are specified. The influence of international conflicts on the competitiveness of the economy is revealed, which allowed enlightening their specific features and characterizing the mechanism for coordination of the national interests in order to avoid and prevent international conflict.

Keywords: conflict, international relations, economy, countries, impact, indices.

Number of the sources – 20; number of the tables – 2; number of drawings – 1.

Постановка проблеми. Вивчення конфліктів у міжнародних відносинах пов'язано з тим, що відбуваються війни, революції, теракти, націоналізація власності та інше. Міжнародний конфлікт – це політична позиція внаслідок протиріччя між країнами. Як правило, конфліктуючі сторони намагаються не доводити ситуацію до крайнощів, звертаються до міжнародних організацій. Однак все ж таки спостерігаємо низку конфліктів у різних частинах світу [1]. І актуальним стає питання виявлення їхнього впливу на конкурентоспроможність економіки країни. Конкурентоспроможність економіки у цьому дослідженні розглядається як системний, обов'язковий індикатор результативності економічного благополуччя країни. Це комплексна оцінка економічної, політичної, соціальної системи країни загалом, показник ефективності використання економічного потенціалу. Тому підвищення конкурентоспроможності є надзвичайно важливим завданням держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні проблеми, причини міжнародних конфліктів досліджували у своїх працях такі науковці, як: І. Ващенко, М. Кляп, М. Мальський, М. Мацях, Т. Яхно, С. Постоловський та інші. Питанням конкурентоспроможності присвячено праці: А. Антонюк, М. Портера, Б. Річмана, А. Філіпенка, І. Школи, Й. Шумпетера та багатьох інших. Водночас, існує потреба в подальшому дослідженні проблем впливу міжнародних конфліктів на конкурентоспроможність економіки країни. В умовах підвищення конфліктності міжнародних відносин суттєво актуалізується питання пошуку можливостей вирішення, попередження конфліктів. Дослідження міжнародних конфліктів у сучасних умовах вимагає переходу до нових методологічних схем та використання актуального дипломатичного інструментарію задля уникнення, вирішення або попередження міжнародного конфлікту.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає у визначенні ролі конфліктів у міжнародних відносинах та виявлення впливу їх на конкурентоспроможність економіки країни.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний конфлікт – це політична позиція внаслідок протиріччя між країнами; зіткнення, різка опозиція, конфронтація інтересів, протиріччя між державами. В конфліктології під міжнародним конфліктом розуміють гостре формальне протиріччя, яке виникло між країнами або коаліціями країн у будь-яких сферах їхньої діяльності [2, с.315]. Підвищення конфліктності міжнародних відносин є загрозою і дестабілізуючим фактором як для окремих сусідніх держав, так і для цілих регіонів.

Слід відзначити те, що міжнародні конфлікти є одним з основних елементів міжнародних відносин, і на сьогодні в світі існує значна кількість міжнародних конфліктів різних типів і динаміка їх зростає як в часі, так і в інтенсивності [1]. Це говорить про те, що міжнародна спільнота не спроможна керувати конфліктами, попереджати їх та усувати наслідки.

*СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ*

Історія економіки свідчить про те, що всі міжнародні конфлікти, які мають політичну, релігійну, соціальну та інші передумови, мають також і економічну складову.

Причинами міжнародних конфліктів найчастіше є:

- втручання країни в урегулювання внутрішнього конфлікту на території іншої;
- спроба здійснення політичного панування в усьому світі або окремому регіоні;
- захоплення чужих або визволення своїх територій;
- претензії з приводу кордонів країн, що заново утворюються;
- відстоювання расових або національних інтересів;
- невирішені релігійні питання (таблиця 1).

Таблиця 1

Топ-20 збройних конфліктів у 2020 році*

<i>Країна</i>	<i>Тривалість конфлікту</i>	<i>Суть конфлікту</i>	<i>Кількість загиблих</i>
Афганістан	14 р., 4 міс.	Військова операція НАТО проти «Талібану» та «Ісламської держави»	>100 тис.
Ємен	5 р., 4 міс.	Повстання шіїтів-хуситів проти уряду Ємену	>100 тис.
Ефіопія	9 міс.	Конфлікт між етнічними групами амхара та гумуз	<90
Буркіна-Фасо	4 р., 5 міс.	Теракти ісламістських збройних угруповань «Аль-Каїди» та ін.	>700
Лівія	9 р.	Громадянська війна між урядом Національної згоди, лівійською національною армією та ін. угрупованнями	невідомо
Перська затока	9 міс.	Холодна війна між США, Ізраїлем з одного боку та Іраном з іншого	немає
Кашмір	1 р.	Прикордонний конфлікт між Індією та Пакистаном	<50
США та КНДР	2 р., 9 міс.	Холодна війна між США та КНДР	немає
Венесуела	1 р., 1 міс.	Боротьба між Н. Мадуро та Х. Гуайдо за президентський пост	<1,6 тис.
Україна	5 р., 10 міс.	Військовий конфлікт на Донбасі між ЗСУ та проросійськими збройними формуваннями «ДНР» та «ЛНР»	>13 тис.

*Джерело: складено авторами на основі даних [1].

У звіті Мюнхенської конференції наголошується, що внаслідок бойових дій в Афганістані гине більше людей, ніж під час будь-якого іншого поточного конфлікту в світі. Протистояння триває понад 18 років. У 2018 році в ООН назвали те, що відбувається в Ємені, гіршою гуманітарною кризою у світі – в країні почався голод [1].

За прогнозом Міжнародної продовольчої програми ООН, у 2021 році в 20 країнах населення потребуватиме гуманітарної допомоги, а на територіях Ємену, Буркіна-Фасо, Нігерії та Південного Судану може виникнути катастрофічний голод [4].

Багато конфліктів сьогодення, ймовірно, можуть виникати внаслідок регіональної боротьби з урядами, які стикаються з позаурядовими акторами, що діють спільно із зовнішніми гравцями. Гібридні війни несуть особливу загрозу для суверенної влади через відсутність можливості управління територіями та засобів для вирішення таких питань, як нечіткі лінії фронту чи дружні/ворожі регіони; незрозумілий *casus belli* і політико-стратегічні цілі та нові тактики, зосереджені на ослабленні урядів та державних установ, а не на безпосередньо бойових діях [5]. Сильні геополітичні суперники прагнуть змагатися між собою і це стає трендом саме у гібридних війнах.

Прикладом може бути гібридна складна форма війни на Донбасі, в якій ні Україна, ні будь-яка інша сторона не оголошували стан війни. Більш як 13 тисяч загиблих у війні, тисячі зруйнованих об'єктів промисловості, інфраструктура, транспорт, втрати металургійних, машинобудівних підприємств, величезні збитки руйнувань та ін. [6].

В Указі Президента України № 347/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» чітко зазначено, що руйнування економіки України є свідомою й цілеспрямованою дією Російської Федерації та одним з

*СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО
І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ*

методів гібридної війни, оскільки зруйнована економіка продукує незадоволеність владою, трудову міграцію, соціальну напругу в суспільстві та підриває довіру до влади [7].

Актуальним стає розуміння того, які наслідки можуть виникнути в економічному плані через конфлікти між країнами. Мова йде про вплив на: товарообіг, фінансові, виробничі відносини, ВВП, туризм, урядові витрати, макроекономічні, експортно-імпортні показники, витрати домогосподарств, обсяг внутрішніх та зовнішніх інвестицій, показники зовнішнього боргу, національну безпеку та інше, а відтак, і на конкурентоспроможність економіки.

Британський професор Пол Кольєр довів, що орієнтовна вартість громадянської війни становить 2,2% ВВП щорічно через ефект скорочення економічного зростання. І якщо в середньому громадянська війна триває сім років, то в кінці війни економіка країни буде перебувати на 15% нижче довоєнного показника [8]. В Україні цей показник склав 7,5% (за 2014-2015 – 47,5%) (таблиця 2).

Таблиця 2

Зміна ВВП на душу населення в деяких збройних конфліктах з початку до кінця збройного протистояння*

Країна	ВВП на душу населення, дол. /перед	ВВП на душу населення, дол. /після	Сукупна зміна, у %
Бурунді, 1993-2005	184	144	-21,73
Алжир, 1991-2002	2359	1743	-26,11
Таджикистан, 1993/-994	503	154	-69,38
Ірак, 2003	691	637	-7,8
Ємен, 1994	348	346	-0,57
Чад, 2005-2010	586	736	+15,59
Грузія 2008	2900	2446	-15,6
*Україна 2014-2015/ 2014-2020	4030	2115/3726	-47,5/-7,5

*Джерело: складено авторами за даними [8; 9].

Слід зазначити, що внаслідок довготривалості збройного конфлікту економіка України адаптувалася, і у 2020 році

продемонструвала показник номінального ВВП – майже 156 млн дол. (довоєнний – близько 183 млн дол.), з 2017 року відбувається поступове його зростання [9].

Через війну на Донбасі обсяги промислового виробництва значно скоротилися: до революції 2014 року на цей регіон припадало близько чверті експорту країни та понад 15% капітальних інвестицій [10]. Донбас був постачальником такої сировини, як вугілля, сталь та інших промислових товарів для виробництва за кордоном. Станом на серпень 2014 року промислове виробництво в Донецькому економічному регіоні – Донецька та Луганська області – зменшилось відповідно на 60% та 85% через відключення електроенергії та руйнування транспортної інфраструктури [5].

Проте торгівля між Україною і РФ триває. Так, у 2013 році, ще до анексії Криму і введення російських військ на Донбас, обсяг експорту з України в Росію становив 14,8 млрд дол., імпорту в Україну – 23,1 млрд. Після початку конфлікту обсяги торгівлі між Україною і Росією скорочувалися кілька років поспіль. У топ-5 товарів, які Україна експортувала в Росію, входять ядерні реактори, котли, машини, чорні метали, продукти неорганічної хімії, електричні машини й товари з чорних металів. Періодично в топ потрапляють папір і картон, залізничні локомотиви і пластмаси. У топ російських товарів, які ми закупаємо, входять добрива, чорні метали, паливо, нафта і нафтопродукти, електричні машини [11].

Загалом з 2013 по 2019 рік експорт українських товарів до Російської Федерації зменшився на 78% та зріс на 24% до країн Європейського Союзу. Зокрема, на такі показники вплинула Угода про асоціацію між Україною та ЄС [12]. Структура експорту змістилась з продукції важкої промисловості до продовольчих та сільськогосподарських товарів, тоді як у структурі імпорту продовжували домінувати продукція важкої промисловості та мінерали, але роль сільськогосподарських та продовольчих товарів зростає. ЄС став найбільшим торговельним партнером [13].

У структурі імпорту частка РФ у 2020 році склала всього 8,4%, а експорту – 5,5% [14].

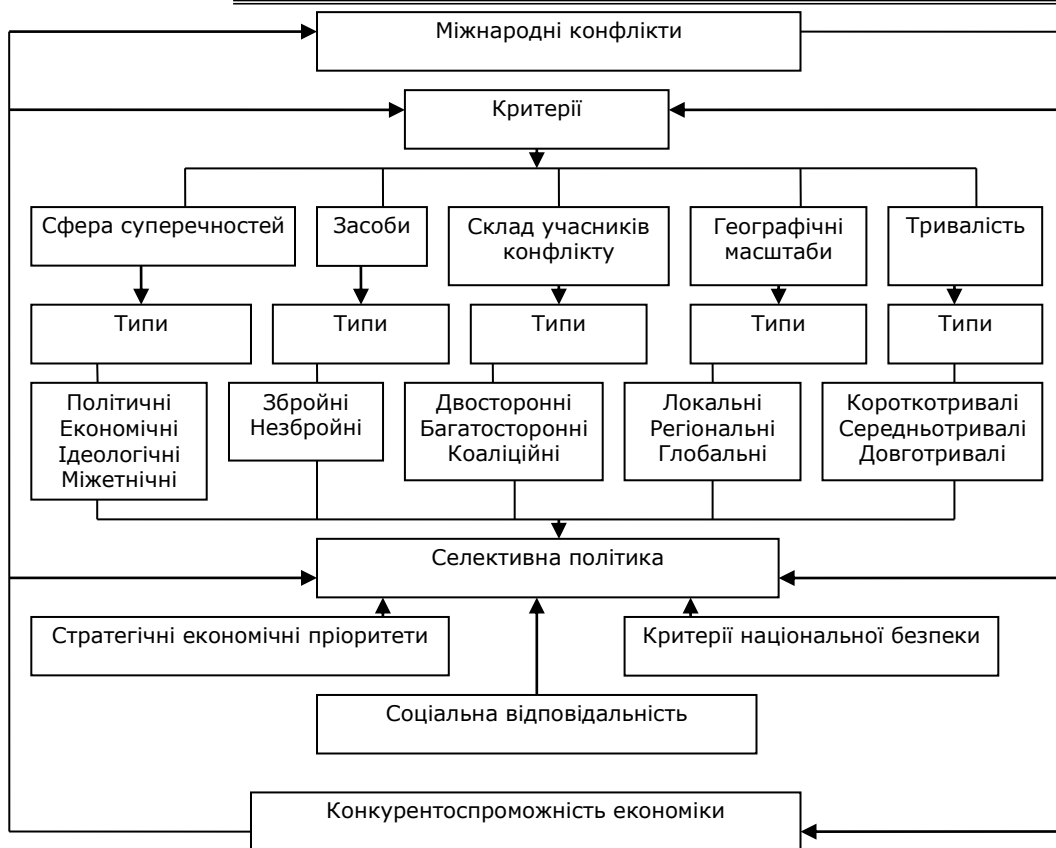
Показник зовнішньоторговельного обороту зменшився порівняно з довоєнним періодом –162,721 млрд дол. у 2013 році, у 2020 році склав 103,4 млрд дол. [15; 16].

Наслідками війни на Донбасі є також скорочення робочих місць, сільськогосподарські та фінансові втрати, збільшення державних видатків (майже втричі у 2020 році, порівняно з 2014 роком; з них 8,6% – витрати на оборону, які зросли на 2,3% відповідно) та часткова військова мобілізація разом зі зростаючою політичною нестабільністю [17; 18].

Суттєвих змін зазнали й обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до України. Так, у 2013 році надійшло 4499 млн дол. ПІІ, а вже в 2014 всього лише 410 млн дол., у 2015 році спостерігалось мінусове значення показника ПІІ. Протягом 2014-2015 років спостерігався відтік капіталу, що пов'язано з воєнними діями на Сході країни. З 2016 року спостерігається притік коштів, але вже в менших обсягах, ніж до війни [19].

Отже, будь-який з типів [3] міжнародних конфліктів безперечно впливає на економіку країни, національну безпеку (рис. 1), а відтак і на конкурентоспроможність економіки країни. Відповідальність несуть всі учасники даного процесу (офіційні організації, неформальні об'єднання, урядові й комерційні організації, політичні блоки, громадські рухи країн, коаліції країн, президенти країн) [2, с. 316; 7] (рис. 1).

Головним питанням має бути попередження конфлікту, варто враховувати доцільність тих чи інших дій та рішень учасників міжнародного конфлікту, оскільки вони можуть бути суперечливими з політичної, економічної і моральної точки зору. Важливо стримування суперечок, управління ситуацією за допомогою різних методів, таких як: посередництво, міри з укріплення довіри, неформальна дипломатія, яка є елементом мистецтва управління зовнішньоекономічною політикою держави.

*Рис. 1. Виявлення впливу міжнародних конфліктів
на конкурентоспроможність економіки країни**

*Джерело: складено авторами на основі даних [3; 7].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, міжнародні конфлікти є актуальною темою сьогодення. Управляти конфліктом означає пом'якшити, стримати, попередити, обмежити тощо. Виявлення впливу міжнародного конфлікту на конкурентоспроможність економіки країни дозволив охарактеризувати механізм узгодження інтересів сторін (учасників міжнародного конфлікту) на основі сприяння вирішення ситуації на селективній основі відповідно до стратегічних економічних пріоритетів, критеріїв національної безпеки і дієвої соціальної відповідальності.

Водночас, існує потреба в подальшому дослідженні взаємопов'язаних проблем конфліктів у міжнародних відносинах та їх впливу на конкурентоспроможність економіки країни, зокрема України. Оскільки в умовах загострення глобальної конкурентної боротьби суттєво актуалізується питання попередження конфліктів, узгодження національних інтересів країн із структурними пріоритетами економічного розвитку. Дослідження конфліктів у сучасних умовах вимагає переходу на нові методи та використання актуального інструментарію для забезпечення стабільного розвитку країн.

Список використаних джерел:

1. Топ-10 збройних конфліктів у 2020 році. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/14/infografika/svit/top-10-zbrojnyx-konfliktiv-2020-rocz> (дата звернення: 12.01.2022).
2. Ващенко І. В., Кляп М. І. Конфліктологія та теорія переговорів : навч. посіб. Київ : Знання, 2013. 407 с.
3. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин : підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2007. 461 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2382.html>.
4. Закаїянов Д. На пороховій бочці: 5 імовірних війн 2021 року. URL: <https://mind.ua/publications/20220644-na-porohovij-bochci-5-imovirnih-vijn-2021-roku> (дата звернення: 12.01.2022).
5. Блуц Ю., Валенте М. У що обходяться гібридні війни: приклад України. URL: <https://voxukraine.org/u-shho-obhodyatsya-gibridni-vijni-priklad-ukrayini/> (дата звернення: 12.01.2022).
6. Економічні наслідки російської агресії проти України. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 14.01.2022).
7. Президент увів у дію рішення РНБО про Стратегію економічної безпеки України до 2025 року. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-uviv-u-diyu-rishennya-rnbo-pro-strategiyu-ekonomich-70065> (дата звернення: 14.01.2022).
8. Баронін А. Як військові конфлікти впливають на економіку. URL: <https://mind.ua/openmind/20173685-yak-vijskovi-konflikti-vplivayut-na-ekonomiku> (дата звернення: 14.01.2022).
9. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 14.01.2022).
10. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності у 2010-2019 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/org_rik_u.htm (дата звернення: 16.01.2022).
11. Торгівля України з Росією: обсяги у 2014-2019 роках. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/12/23/infografika/ekonomika/torhivlya-ukrayiny-rosiyeyu->

obsyahy-2014-2019-rokakh (дата звернення: 16.01.2022).

12. Україна скоротила експорт товарів до Росії на 78%. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3275338-ukraina-skorotila-eksport-tovariv-do-rosii-na-78.html> (дата звернення: 16.01.2022).

13. 2014 рік: Економічні підсумки для України. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Economic_Summary/ES_2014_ukr.pdf (дата звернення: 16.01.2022).

14. Крамар О. У 2020 році імпорт із Росії до України скоротився більш як на третину, з країн СНД — на 29%. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-import-z-rosiyi-do-ukrayini-skorotivsia-bilsh-yak-na-tretinu-z-krayin-snd-na-29> (дата звернення: 17.01.2022).

15. Зовнішня торгівля України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 17.01.2022).

16. За 2020 рік товарообіг України склав \$103,4 млрд. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2020-rik-tovaroobig-ukrayini-sklav-1034-mlrd-294> (дата звернення: 17.01.2022).

17. Чорна книга Кремля: Війна Росії проти України. URL: https://uae.mfa.gov.ua/storage/app/sites/80/imported_content/5df3b01348001.pdf (дата звернення: 18.01.2022).

18. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/> (дата звернення: 18.01.2022).

19. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/> (дата звернення: 18.01.2022).

20. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Стратегічні пріоритети розвитку національної економіки // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2020. Вип. 3. С. 18–29.

References:

1. Top 10 armed conflicts in 2020. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/14/infografika/svit/top-10-zbrojnyx-konfliktiv-2020-rocz> (Accessed 12 January, 2022) (in Ukr.).

2. Vashchenko, I.V., Kliap, M.I. (2013). *Konfliktolohiia ta teoriia perehovoriv* [Conflictology and the theory of negotiations]. Knowledge, Kyiv, 407 p. (in Ukr.).

3. Malskiy, M.Z., Matsiakh, M.M. (2007). *Teoriia mizhnarodnykh vidnosyn* [Theory of International Relations], 3rd ed. Knowledge, Kyiv, 461 p. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2382.html> (in Ukr.).

4. Zakiyanov, D. On a powder keg: 5 probable wars of 2021. URL: <https://mind.ua/publications/20220644-na-porohovij-bochci-5-imovirnih-vijn-2021-roku> (Accessed 12 January, 2022) (in Ukr.).

5. Blushch, Y., Valente, M. How do hybrid wars: the example of Ukraine. URL: <https://voxukraine.org/u-shho-obhodyatsya-gibridni-vijni-priklad-ukrayini/> (Accessed 12 January, 2022) (in Ukr.).

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

6. Economic consequences of Russian aggression against Ukraine. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (Accessed 14 January, 2022) (in Ukr.).

7. The President put into effect the decision of the National Security and Defense Council on the Strategy of Economic Security of Ukraine until 2025. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-uviv-u-diyu-rishennya-rnbo-pro-strategiyu-ekonomichnu-70065> (Accessed 14 January, 2022) (in Ukr.).

8. Baronin, A. How military conflicts affect the economy. URL: <https://mind.ua/openmind/20173685-yak-vijskovi-konflikti-vplivayut-na-ekonomiku> (Accessed 14 January, 2022) (in Ukr.).

9. Gross domestic product (GDP) in Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (Accessed 14 January, 2022) (in Ukr.).

10. The volume of sold industrial products (goods, services) by type of economic activity in 2010-2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm (Accessed 16 January, 2022) (in Ukr.).

11. Ukraine's trade with Russia: volumes in 2014-2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/12/23/infografika/ekonomika/torhivlya-ukrayiny-rosiyeyu-obshchyn-2014-2019-rokax> (Accessed 16 January, 2022) (in Ukr.).

12. Ukraine has reduced exports of goods to Russia by 78%. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3275338-ukraina-skorotila-eksport-tovariv-do-rosii-na-78.html> (Accessed 16 January, 2022) (in Ukr.).

13. 2014: Economic results for Ukraine. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Economic_Summary/ES_2014_ukr.pdf (Accessed 16 January, 2022) (in Ukr.).

14. Kramar, O. In 2020, imports from Russia to Ukraine decreased by more than a third, from the CIS countries - by 29%. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-2020-roci-import-z-rosiyi-do-ukrayini-skorotivsya-bilsh-yak-na-tretinu-z-krayin-snd-na-29> (Accessed 17 January, 2022) (in Ukr.).

15. Foreign trade of Ukraine. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F_%D1%82_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (Accessed 17 January, 2022) (in Ukr.).

16. In 2020, Ukraine's trade turnover amounted to \$ 103.4 billion URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2020-rik-tovaroobig-ukrayini-sklav-1034-mlrd-294> (Accessed 17 January, 2022) (in Ukr.).

17. The Kremlin's Black Book: Russia's War against Ukraine. URL: https://uae.mfa.gov.ua/storage/app/sites/80/imported_content/5df3b01348001.pdf (Accessed 18 January, 2022) (in Ukr.).

18. Expenditures of the state budget of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2021/> (Accessed 18 January, 2022) (in Ukr.).

19. Foreign direct investment (FDI) in Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (Accessed 18 January, 2022) (in Ukr.).

20. Vdovichen, A.A., Vdovichena, O.H. (2020). Strategic priorities for the national economy. Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky [Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences], vol. 3, pp. 18–29 (in Ukr.).